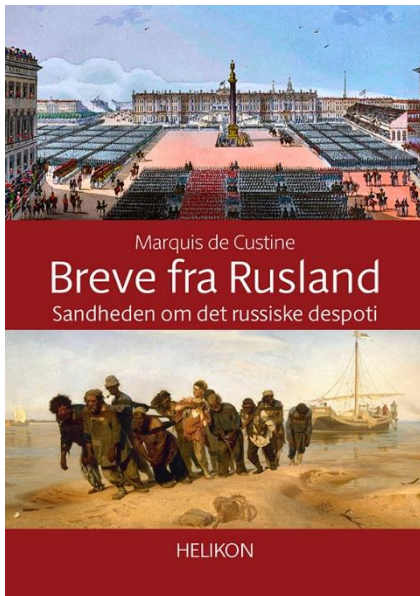

EN RUSSOFOBS REJSE TIL RUSLAND I 1839

Marquis de Custine: *Breve fra Rusland: Sandheden om det russiske despoti*, Forlaget Helikon, 2020, 158 s., ill., ISBN: 978-91817-93-9.

Af Kim Frederichsen (ph.d. i russisk historie og samfundsforhold)

I sommeren 1839 rejste den franske aristokrat, rejsebogsforfatter og russofob Astolphe Louis Leonor de Custine til Rusland. Det skriftlige resultat udkom i 1843 som en rejsebog på omkring 1.800 sider formet som en række breve skrevet fra Rusland til venner og bekendte i Vesten. Nu har Fritz Wolder på Forlaget Helikon, der er kendt for flere udgivelser om Rusland i de seneste år, udsendt et uddrag af værket på dansk i en kommenteret udgave, hvor de 1.800 sider er skåret ned til omkring 150 sider med særlig vægt på politiske, samfundsmæssige og moralske forhold. Hertil skal lægges et grundigt, nyttigt og informativt noteapparat samt en introduktion til brevuddragene.

Marquis de Custine befandt sig i den besynderlige dobbelte rolle, at han på samme tid var en russofob, der rejste til et land, som var ham inderligt imod, og i selv samme land blev han af magthaverne betragtet som en VIP gæst, der skulle behandles

efter alle kunstens regler, hvilket f.eks. kom til udtryk ved, at såvel zar Nikolaj I som zarinaen ved en hver given lejlighed i Sankt Petersborg søgte hans selskab. Custines indstilling er klar allerede på rejsen til Rusland. Alt er noget skidt, og han har (stort set) kun negative ting at sige om russiske rejsefæller, deres adfærd, indrejsen i Rusland, Sankt Petersborg (både hotellet og byen), magtens centralisering omkring den i allermest bogstaveligste forstand enevældige zar, især at Peter den Stores rangtabel i en sådan grad gjorde adlen til en tjenestadel uden reel politisk indflydelse er ham imod, drakoniske straffemetoder, den udbredte druk og, efter rejsebogsforfatterens mening, dumhed hos almuen, og endelig advarer han om, at Rusland efter hans mening er en trussel mod det øvrige Europa på grund af sin iboende ekspansive natur. I sidste ende kommer hans nedladende og foragtende holdning over Rusland (eller Moskovien, som han fra tid til anden kalder det) måske bedst til udtryk, ved hans gentagne afvisning af den russiske civilisation som europæisk og i stedet for noget asiatisk.

Hvis man vil, kan man læse udvalget af breve som en kritik af nogle muligvis lange linier i Ruslands historie og samfundsforhold; en centraliseret og autoritær styreform samlet om en stærk mand, personkulten omkring magthaveren, en nidkær og mistroisk administration (f.eks. i forhold til at få overstået pas- og toldkontrol), et teknologisk, idehistorisk og videnskabeligt efterslæb overfor resten af Europa, et ønske om ekspandere grænserne og som en trussel mod den eksisterende samfundsorden i Europa, samt at disse lange linier kan trækkes helt op til vor tid. Derfor bliver man også nødt til at stille spørgsmålstejn ved de grunde, der kan være, til at netop disse uddrag er blevet valgt til udgivelse. Er det netop for at fremdrage Rusland negativt som Vestens konstituerende anden (den man identificerer sig negativt i forhold til)? Er det for at hævde, at Rusland altid vil være anerledes,

og derfor hverken kan eller vil spille en positiv rolle i det europæiske rum? Eller er det for at tvinge læseren til at overveje, hvordan denne selv opfatter Rusland, og hvordan denne opfattelse indvirker på perceptionen og ugangspunktet for en vurdering af Rusland (de Custine var modstander af samfundsformen, men ikke demokrat, derimod tilhænger af en stærk adel som magtens centrum med kongen/zaren/fyrsten som en slags kransekagefigur, han var katolik, ikke ortodoks, og endelig må man spørge sig selv, om Napoleons nederlag i Rusland en lille generation tidligere stadig spøjte i rejsebogsforfatterens bevidsthed)?

Portrait of Custine

Denne anmelder har læst bogen ud fra denne tredje mulighed og i en kontekst af virksomheden i Dansk-Russisk Forening. Det, der kendetegner DRF, er, at foreningen ønsker at være et bredt funderet forum for alle, der interesserer sig for Ruslands sprog, kultur, historie, samfundsforhold med videre, hvad enten man er medlem pga. de nuværende magthavere, på trods af dem eller interesserer sig mere for Puskjin end for Putin. I et sådant forum må der nødvendigvis være meningsforskelle om synet på og vurderingen af russiske samfundsforhold, men det er tvingende nødvendigt, at man indenfor rammerne af et folkeoplysende grundlag debatterer på et grundlag af argumentation – og også lytter til andres synspunkter og argumentation – i stedet for at råbe sine synspunkter ud så højt, at andre lukker ørerne for dem, og så man også er sikker på ikke at høre andre synspunkter end dem, der allerede findes i ens eget ekkokammer. Når man påtænker, at det i forordet bliver fremhævet, at de Custines bog altid er blevet draget frem, når forholdet mellem Rusland og omverdenen har været på et lavpunkt, som f.eks. Den Kolde Krig, så fremstår Dansk-Russisk Forenings mission med at søge bilateral kontakt med så mange dele af det russiske samfund som muligt, både magthavere, opposition, andre meningsdannere eller helt almindelige mennesker og så mange forskellige synspunkter som muligt som mere vigtig end nogensinde før. Sådant som det i særdeleshed er kommet til udtryk i forbindelse med de årlige Ruslandskonferencer på Christiansborg, hvor mange politikere, diplomater, akademikere, journalister, græsroddere og andre oplægsholdere fra Danmark og Rusland gennem nu 31 år har stået på talerstolen, som regel med så mange modsatrettede synspunkter som muligt indenfor det give tema på den samme konference. Derigennem (og også i Dansk-Russisk Forenings øvrige folkeoplysende virke) er der – trods forskellene i meninger, synspunkter og opfattelser – en betydelig mulighed for og opgave i at modvirke det, der efter denne anmelders opfattelse er en meget farlig udvikling i Europa under den nuværende verdens(u)orden, der i ubehagelig og bekymrende grad minder om tiden op til første verdenskrigs udbrud (der er grundet fraværet af en international systemkonflikt ikke tale om en ny kold krig), og som Dansk-Russisk Forening må medvirke til at modvirke gennem en – gerne kritisk – bilateral dialog.

På baggrund af disse overvejelser er det egentlig positivt, at bogen er udkommet, for den tvinger læseren til at overveje, om der findes nogle lange linier i Ruslands historie, der gør de i bogen fremhævede problemstillinger almengyldige, men også om de er faktiske, og hvad den baggrund og de indstillinger, man selv rejser til Rusland med, har af indflydelse på oplevelsen (positivt såvel som negativt) eller perceptionen af Rusland i det hele taget, og bogen bliver derfor en vigtig løftestang til at overveje, om kritik af det russiske system er det samme som russofobi, eller om man kan have en oprigtig interesse for russisk kultur, historie, sprog og samfundsforhold på trods af en eventuel mere eller mindre kritisk indstilling, for kritiske holdninger er ikke eller burde vel ikke nødvendigvis tages for udelukkende at være russofobi.